

Esitys yhdistelmävankeutta koskevaksi lainsäädännöksi

VAASAN HOVIOIKEUS

PL 217
65101 VAASA
Puh 0100 86357, 029 56 41600
Fax 029 56 41695

Oikeusministeriö,
Kriminaalipoliittinen osasto
PL 25
00023 Valtioneuvosto

Viite: Lausuntopyyntö 3.6.2013, OM 1/61/2012, työryhmän esitys yhdistelmävankeutta koskevaksi lainsäädännöksi (Oikeusministeriö, mietintöjä ja lausuntoja 20/2013).

LAUSUNNON ANTAMINEN

Oikeusministeriö on pyytänyt hovioikeudelta lausuntoa edellä mainitusta työryhmän esityksestä. Hovioikeus esittää lausuntonaan kunnioittavasti seuraavaa.

Työryhmän esityksen lähtökohdat ja keskeiset ehdotukset

Työryhmän esityksessä ehdotetaan, että rikoslakiin lisättäisiin uutena rangaistuslajina yhdistelmävankeus. Kyseessä olisi rangaistuslaji, joka koostuisi pidemmästä ehdollisen vankeuden osasta ja lyhyemmästä ehdottoman vankeuden osasta. Yhdistelmävankeuteen aina sisältyvää ehdotonta vankeutta ei voitaisi tuomita yhdyskuntapalveluna tai valvontarangaistuksena. Työryhmä on edelleen ehdottanut, että valvontarangaistus liitettäisiin ehdollisen rangaistuksen oheisseuraamukseksi nykyisin jo käytössä olevien oheisseuraamusten (sakko, yhdyskuntapalvelu ja nuoria rikoksentekejiä koskeva valvonta) lisäksi.

Yhdistelmävankeus tulisi yleisimmin sovellettavaksi (niin sanottu perustilanne) silloin, jos vuotta pidempi mutta enintään kahden vuoden ehdollinen vankeus oheisseuraamuksineen on selvästi riittämätön rangaistus. Kyseessä olisi esityksen mukaan tältä osin lähinnä tilanne, jossa tuomioistuimien kokee tapauksen rajatapauksena. Ehdottoman vankeuden pituus olisi tällöin 14 päivää - 3 kuukautta.

Edelleen yhdistelmävankeutena voitaisiin tuomita myös yli kahden mutta enintään kolmen vuoden vankeus, jos se on erityisen perusteltua kohtuuserusteiden nojalla (niin sanottu poikkeustilanne), eivätkä rikoksen vakavuus, rikoksesta ilmenevä tekijän syyllisyys tai tekijän aikaisempi rikollisuus edellytä rangaistuksen tuomitsemista kokonaan ehdottomana. Esityksen mukaan kysymys olisi tällöin poikkeustapauksesta, jossa kohtuuskäsitteet huomioon ottaen

ehdoton vankeusrangaistus olisi liian ankara seuraamus. Ehdottoman vankeuden pituus olisi tässä tapauksessa 3 kuukautta - 1 vuosi.

Seuraamusjärjestelmän sisäisen johdonmukaisuuden kannalta nykyisen lainsäädännön ongelmana on, että siirtyminen pitkästä ehdollisesta rangaistuksesta samanpituiseen ehdottomaan rangaistukseen merkitsee varsin jyrkkää porrasta muuten vähittäin ankaroituvassa rangaistusjärjestelmässä. Tavoitteena tulisi olla, että rangaistukset voisivat ankaroitua vastaavalla tavalla asteittain kuin rikosten moitittavuuskin vaihtelee. Yhdistelmävankeus toisi tarvittavaa joustoa nykyjärjestelmään.

Hovioikeuden kanta

Esityksessä ilmaistuihin edellä mainittuihin lähtökohtiin voidaan yhtyä. Työryhmän ehdotus onkin lähtökohtaisesti kannatettava. Tuomioistuimen näkökulmasta yhdistelmävankeus toisi tarvittavaa joustoa seuraamusharkintaan. Ongelmia saattaa nykyisin muodostua niin sanotuissa perustilanteissa lähinnä silloin, kun tuomittavaksi tulee ehdoton vankeus siitä syystä, että ehdollista vankeutta oheisseuraamuksineenkaan ei pidetä riittävänä rangaistuksena. Tällöin on mahdollista, että rangaistusjärjestelmä ankaroituu verraten jyrkästi yksittäisen rikosentekijän kohdalla. Niin sanotuissa poikkeustilanteissa ongelmat muodostunevat puolestaan seuraamusjärjestelmän jäykkyydestä ja kyvyttömyydestä ottaa kaikissa tilanteissa huomioon tapaukseen liittyvät kohtuuskäsitteet.

Hovioikeus yhtyy kuitenkin esityksen täydentävässä lausumassa esitettyihin huolenaiheisiin, jotka kaikki vaikuttavat hyvin perustelluilta. Näiden osalta hovioikeus korostaa etenkin alla esitettyjä seikkoja.

Edellä todetusta joustavuuden positiivisesta vaikutuksesta huolimatta hovioikeus korostaa, että kysymys on mainittujen ongelmakohtien osalta verraten pienestä määrästä yksittäistapauksia. Tältä osin onkin esitettävissä kysymys, onko seuraamusjärjestelmän laimentaminen perusteltua suhteellisen pienen kohderyhmän tarpeiden vuoksi, kun otetaan huomioon ehdotuksen taloudelliset näkökohdat ja työmäärän lisääntyminen osassa valtion virastoja. Ehdotuksen mukanaan tuomat säästöt ovat hovioikeuden käsityksen mukaan varsin epävarmoja.

Nykyinen rangaistusjärjestelmämme on esityksessä tarkasteltuihin muiden maiden vastaaviin järjestelmiin verrattuna suppea ja harvoille vaihtoehtoilta rakentuva. Tämä siitäkkin huolimatta, että seuraamusjärjestelmä on viime aikoina jonkin verran monipuolistunut. Tuomioistuimen näkökulmasta nykyinen rangaistusjärjestelmä on riittävä valtaosassa tapauksia. Mainittu järjestelmä on yksinkertaisuudessaan lisäksi omiaan luomaan maanlaajuisesti eri tuomioistuimissa noudatetun yhtenäisen rangaistuskäytännön. Siirtyminen kohti yhä laveampaa seuraamusjärjestelmää, jossa tuomioistuimille jäisi verraten paljon harkinnanvaraa, saattaisi johtaa epäyhtenäiseen rangaistuskäytäntöön sekä selkeyden ja ennustettavuuden heikentymiseen. Tältä osin voidaankin kiinnittää huomiota siihen, että esimerkiksi Ruotsissa on valmisteilla seuraamusjärjestelmän kokonaisuudistus, jossa yhtenä tavoitteena on nykyisen monimutkaisen ja vaikeasti hahmotettavan järjestelmän purkaminen ja yksinkertaistaminen.

Yhdistelmävankeus voisi ehdotuksen mukaan tulla sovellettavaksi varsin eri tyyppisissä tilanteissa, kun vankeusrangaistuksen pituus vaihtelisi yhdestä vuodesta jopa kolmeen vuoteen. Silloin kun vankeusrangaistuksen pituus olisi lähempänä yhtä vuotta, tulisi todennäköisimmin sovellettavaksi verraten lyhyt ehdottoman vankeuden osuus. Tämä on ongelmallista ottaen huomioon rikoslain kokonaisuudistuksen pyrkimys lisätä avoseuraamusten käyttöä ja ehdotuksessakin mainitut tutkimustulokset lyhyiden ehdottomien vankeusrangaistusten negatiivisista seurauksista. Mikäli ehdotettuun järjestelmä uudistukseen halutaan siirtyä, olisi tarkoituksenmukaisempaa harkita vaihtoehtoa, jossa yhdistelmä rangaistus rajattaisiin sovellettavaksi vain sellaisiin tapauksiin, joissa vankeusrangaistuksen pituus olisi hyvin lähellä kahta vuotta. Tällöin ehdottoman vankeuden osuus voisi mahdollisesti olla pituudeltaan kiinteä eikä harkinnanvarainen, kuitenkin siten, että ehdoton osuus ei muodostuisi perusteettoman lyhyeksi. Tämä olisi perusteltua yhtäältä sen vuoksi, että viimeksi mainitun pituisiin vankeusrangaistuksiin liittyy eniten edellä todettuja ongelmia rangaistusjärjestelmän ankaroitumisen ja kohtuusnäkökohtien muodossa sekä toisaalta sen vuoksi, että tällainen rajoitetumpi järjestelmä olisi omiaan paremmin ohjaamaan ja säilyttämään yhtenäistä rangaistuskäytäntöä.

Hovioikeus toteaa vielä, että kyseisenlainen verraten paljon seuraamusjärjestelmää uudistava ehdotus on haastavaa ja jokseenkin ongelmallista toteuttaa osauudistuksen muodossa. Hovioikeuden näkemyksen mukaan ehdotuksessa on kyseessä merkittävä uudistus, joka kohdistuu yhtäältä rangaistusjärjestelmämme perusrakenteisiin ja -periaatteisiin sekä toisaalta rangaistusjärjestelmään liittyviin toimijoihin, kuten Rikosseuraamuslaitokseen. Tämän vuoksi uudistus olisi perustellumpaa toteuttaa osana laajempaa seuraamusjärjestelmän kokonaisuudistusta, jossa eri vaihtoehtoja sekä vallitsevien rikosoikeudellisten periaatteiden ja niitä ilmentävien lainsäännösten yhteyksiä voidaan perusteellisemmin pohtia.

Lopuksi hovioikeus toteaa, että valvontarangaistuksen käytöstä on saatavissa vielä verraten vähän kokemukseen perustuvaa tietoa, minkä vuoksi sen käytön laajentaminen ehdollisen vankeuden oheisseuraamukseksi ei tässä vaiheessa ole suositeltavaa.

Vaasan hovioikeudessa 23.9.2013

Presidentti Olli Varila

Kansliapäällikkö Sirpa Virkkala

Hovioikeuden lausunnon ovat valmistelleet ma. hovioikeudenlaamanni Kaija Suvilehto-Nieminen, hovioikeudenneuvos Kirsi Häkkinen ja hovioikeudenviskaali Patrick Palmroos.